

HENRIËTTE HOOGENKAMP (L), h.hoogenkamp@hsmarnix.nl
EDITH PIJPERS-STREEFKERK (M), e.pijpers@hsmarnix.nl
JUDITH AMELS (R), j.amels@hsmarnix.nl
Auteursgegevens staan onderaan het artikel

‘Ik kijk met trots terug op mijn herregistratietraject ‘Informeel Leren’. Ik heb veel geleerd van het schrijven van een portfolio en het daarover in gesprek gaan. Het zo bewust bezig zijn met een traject maakte dat ik mijn eigen proces veel meer heb doorleefd. De zelfreflectie maakte dat ik bewuster na ging denken over mijn eigen gedrag. Juist omdat je dit zo bewust beschrijft, heb ik mijn inzichten vergroot’. Aan het woord is Nancy Liepert, schoolleider op de Meester Verwerschool in Zoetermeer. Zij koos voor de herregistratieroute ‘Achteraf waarderen van informeel leren’ om haar leiderschapontwikkeling te verzilveren. Hoe kan via deze route de verplichte herregistratie van schoolleiders een waardevolle leerervaring worden?

EEN PERSOONLIJKE ROUTE

HERREGISTRATIE EEN FEESTJE?

Je bent volop aan het werk als schoolleider en dan opeens realiseer je je dat het nu wel dichtbij komt: het moment waarop je herregistratie in orde moet zijn. Zelf voel je elke dag hoe nuttig en waardevol je werk is en je denkt misschien wel: ‘Waarom moet ik mijn tijd nu besteden aan zo’n papiertje?’ Je gaat toch maar eens verkennen hoe je die 100 punten voor de herregistratie voor elkaar moet krijgen. Op een website kom je dan bovenstaande uitspraak van collega-schoolleider Nancy Liepert tegen. Lianne van den Essenburg, schoolleider op de Montessorischool in Bilthoven, maakte eveneens gebruik van deze route. Van haar lees je de volgende woorden: ‘De herregistratie via informeel leren heeft mij geholpen te reflecteren op mijn eerste jaren als schoolleider’. En: ‘Deze route heeft mij verder geholpen in mijn ontwikkeling’. Zulke uitspraken had je niet verwacht. Herregistratie kan blijkbaar ook een positieve ervaring zijn.

INFORMEEL LEREN ZICHTBAAR MAKEN

Een zichzelf respecterende beroepsgroep zorgt voor zichtbare herkenning en kwaliteit en zegt daarmee: ‘Zo willen we het vak uitoefenen’. Met de onlangs herziene beroepsstandaard (SRPO, 2020) heeft het schoolleidersregister primair onder-

wijs die kwaliteit beschreven. Met de verplichte herregistratie wil het register stimuleren dat schoolleiders aan hun eigen kwaliteit werken en hun ontwikkeling zichtbaar maken. Veelal wordt deze ontwikkeling door schoolleiders gerealiseerd door het volgen van een opleiding of training, de route van het formele leren. Maar er bestaat ook informeel leren en dat doe je de hele dag door in je eigen school. De herregistratieroute ‘Achteraf waarderen van informeel leren’ die onder andere door het Marnix Onderwijscentrum wordt aangeboden, kan een aantrekkelijk alternatief voor schoolleiders zijn.

KENNIS NEEMT TOE DOOR TE OBSERVEREN, TE REAGEREN EN OVER ERVARINGEN NA TE DENKEN

Het woord ‘informeel’ gebruiken we meestal in de context van dresscodes of omgangsvormen. Hier wordt deze term gebruikt in tegenstelling tot het formele van leerroutes met vastgestelde programma’s. Informeel leren gebeurt al doende, vaak onbewust. De Engelse hoogleraar Michael Erraut deed onderzoek naar informeel leren. Hij stelt dat mensen vooral op deze informele manier leren. Kennis neemt toe door te observeren, te

reageren en over ervaringen na te denken, aldus Erraut (2000). Vaak is deze kennis onszelf niet eens echt bekend, we weten het maar hebben het er niet over. Erraut noemt dat de ‘tacit knowledge’ en hij vindt dat daar meer aandacht voor mag zijn.

De herregistratieroute ‘Achteraf waarderen van informeel leren’ maakt juist gebruik van deze betekenisvolle wijze van kennisontwikkeling. In deze route geef je aandacht aan wat al ongemerkt tot je bagage is gaan behoren. Je maakt zichtbaar welke ontwikkeling je hebt doorgemaakt, hoe je gegroeid bent in inzichten, in je handelingsrepertoire. Een schoolleider beschreef bijvoorbeeld hoe ze geleerd heeft regelmatig om ▶

Waarderen van formeel en informeel leren: een vergelijking

Formeel leren (in het algemeen, zoals getypt door Leontine Bibo (in Ruijters & Simons, 2021, p. 436)	Informeel leren (toegepast in de herregistratie route 'Achteraf waarderen van informeel leren')
Er is een beschreven leerprogramma. De regie ligt bij de aanbieder van het programma. Er is een leeractiviteit georganiseerd. Er is een aangewezen docent of trainer aanwezig. Het leren wordt gewaardeerd en afgesloten met een kwalificatie, certificering of beloning. De (gewenste) opbrengst van het leerproces wordt niet door de lerende zelf gespecificeerd.	De regie ligt bij de lerende. Het handelen op de eigen werkplek staat centraal. In het portfolio toont de lerende de resultaten van het eigen leerproces. Het criteriumgericht interview nodigt uit tot een verdieping en verbreding van de leerervaring (transfer). Het leren wordt gewaardeerd met herregistratiepunten.

feedback te vragen aan haar team. Een ander merkte dat hij steeds beter in gesprek kan gaan met kritische ouders. Je kunt bij deze route kiezen uit twintig verschillende professionaliseringsthema's van het schoolleidersregister. Met behulp van een voorgestructureerd portfolio maak je jouw leiderschapontwikkeling op het gekozen thema zichtbaar. Reflecterend kijk je terug op je ervaringen en maak je er bewuste leerervaringen van. In het aantonen van wat je geleerd hebt, staan de volgende vragen centraal: Hoe deed ik het eerst en hoe doe ik het nu? Welke leidinggevende handelingen heb ik verricht, welke strategieën heb ik toegepast? Waarom juist die? Welke keuzes en welke onderbouwing hebben daaraan ten grondslag gelegen? Misschien was er een kwaliteitsverbetering nodig en zette je aanvankelijk sterk in op richtlijnen en afspraken, maar merkte je gaandeweg dat er een ander stijl van leidinggeven nodig was. Of je ontdekte van jezelf dat je confronterende gesprekken vermeed, terwijl ze wel nodig waren om afgesproken doelen te halen. Je bent daar toen mee aan de slag gegaan en leerde hoe je die gesprekken wel aan kon gaan. Door te reflecteren op dergelijke ontwikkelin-

gen word je je bewust van wat je onbewust al had geleerd. Je beschrijft deze ontwikkeling in een portfolio.

EXPLICITEREN EN REFLECTEREN

Achteraf waarde toekennen aan leerervaringen vraagt van schoolleiders dat zij goed kunnen reflecteren op de doorge maakte ontwikkeling en hun leiderschapontwikkeling kunnen expliciteren. In hun boek over reflecteren (2020) schrijven Marcel Hoonhout en collega's ook over de eerder genoemde 'tacit knowledge' van professionals, de onbewuste kennis. Zij stellen dat van professionals echter ook verwacht mag worden dat zij kunnen expliciteren, een verhaal hebben over wat zij doen of gedaan hebben. Hoonhout en collega's maken de vergelijking met fietsen: 'Je zit niet onbewust op een fiets: je weet wel degelijk wat je doet, maar je handelen komt voort uit een reeks van geïnternaliseerde keuzeprocessen. Door

jouw professionele handelen te expliciteren en te verantwoorden maak je een overgang van de experimentele modus naar de reflectieve modus' (Hoonhout et al., 2020, p. 20). Om in de vergelijking van het fietsen te blijven: als je reflecteert op hoe het komt dat het fietsen goed gaat, ontdek je dat het bijvoorbeeld te maken heeft met je zithouding, met je materiaal. Mogelijk ontdek je door die reflectie ook wat je kunt verbeteren, je besluit dat je nog meer wilt oefenen in sprints of in beklimmingen. Zo is het ook met je vaardigheden als schoolleider: hoe meer zicht je hebt op hoe jij je werk doet, des te beter kun jij je kwaliteiten inzetten en des te scherper heb je zicht op wat je nog meer wilt leren en ontwikkelen. Dit maakt reflectie tot de kern van de route 'Achteraf waarderen van informeel leren'.

Reflecteren kan op verschillende manieren: van meer oppervlakkig tot diepgaand. Bij de herregistratie wordt dat niveau ook beoordeeld. Het SRPO maakt daarbij gebruik van een taxonomie van de Amerikaanse onderwijspsycholoog Lee Shulman (2002). Volgens Shulman is leren niet alleen een intellectuele activiteit, maar vraagt leren vooral om betrokkenheid (engagement) bij het leren. Daardoor is deze taxonomie bijzonder passend voor het waarderen in de zin van 'waarde toekennen' van informeel leren binnen de eigen betekenisvolle praktijkcontext.

Voor de herregistratie moet je je reflecteren op de volgende punten:

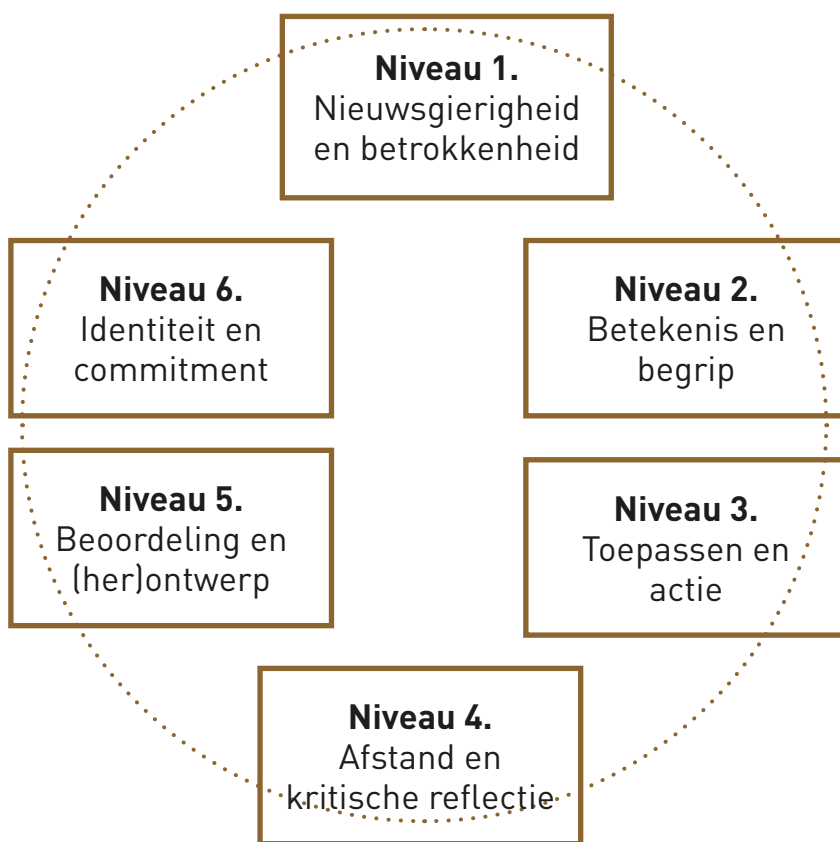
DE STAPPEN BIJ ACHTERAF WAARDEREN VAN INFORMEEL LEREN IN HET KORT

Als je kiest voor dit traject en voor het portfolio van het Marnix Onderwijscentrum doorloop je de volgende stappen:

1. Je vult het digitaal portfolio. Je kunt aan verschillende thema's tegelijk werken. Indien je daar behoefte aan hebt, kunnen we tussentijds met je meekijken of je portfolio zich inhoudelijk goed vult en zal gaan voldoen aan de criteria die we stellen om tot validering van een thema te komen.
2. Je bepaalt dat een thema voldoende uitgewerkt is.
3. Je stuurt je digitaal portfolio op naar het Marnix Onderwijscentrum.
4. Je portfolio wordt beoordeeld door twee assessoren.
5. Indien voldoende ontvang je een uitnodiging voor het criterium gericht interview (CGI).
6. Indien ook het CGI voldoende is, ontvang je het certificaat.

Kijk ook op Herregistratie | Achteraf waarderen | Marnix Onderwijscentrum.

Figuur 1. Reflectieniveaus naar: Shulman's Table of Learning (2002)

tie minimaal op niveau 4 aantonen. De kern van dat niveau is kritische reflectie. Je stelt vragen en kanttekeningen bij of en hoe je je persoonlijke leerdoelen hebt gerealiseerd en het gedachtegoed waar je ze op hebt gebaseerd. Je laat zien dat je ideeën hebt voor verandering van je eigen gedrag, wat er moet veranderen in je handelen als leidinggevende en hoe dat straks zichtbaar moet worden in je beroepspraktijk. In niveau 5 toon je aan dat je veranderingen in de praktijk daadwerkelijk hebt doorge-

voerd, dat er sprake is van verandering van je eigen gedrag en waaraan dat zichtbaar is. In niveau 6 laat je zien dat je professie sterk is verbonden met jouw professionele identiteit. Je toont een groot commitment met de professie die uitstijgt boven die van de schoolleider van een school of onderwijsinstelling. Je bent schoolleider in de samenleving.

EEN FEESTJE!

Vind je het plezierig om vooral eigen keuzes te maken in je herregistratiepro-

ces en houd je graag zelf de regie? Dan is de route 'Achteraf waarderen van informeel leren' voor jou heel geschikt, omdat je hiermee kunt aansluiten bij je eigen interesses en bij jouw contextspecifieke leiderschapsontwikkeling. Schoolleiders die deze route kozen, zijn hier blij mee. We citeerden er al enkele aan het begin van dit artikel. Uit onze nagesprekken met hen bleek dat deze route er bij hen voor zorgde dat ze hun 'schatten' verzameld hadden en dat hen dat goed deed. De herregistratie had gemaakt dat ze even stil moesten staan. Door de vaart van de ontwikkelingen op school kun je soms alweer vergeten zijn waar je in je leiderschap 'vandaan kwam', hoe je aanvankelijk moeite had met onderdelen van je werk die nu heel plezierig verlopen. Door tijd te nemen voor een terugblik, al reflecterend eens boven je ontwikkeling te gaan hangen en daarover in gesprek te gaan met collega's en met de assessoren, word je je bewust van je groei en je capaciteiten. En zo wordt herregistratie een feestje!

Henriëtte Hoogenkamp is onderwijsadviseur bij het Marnix Onderwijscentrum, verbonden aan het lectoraat 'Leiderschap in het onderwijs' en aan de schoolleidersopleiding van Penta Nova en assessor bij de herregistratieroute 'Achteraf waarderen van informeel leren'.

Edith Pijpers-Streefkerk is onderwijsadviseur bij het Marnix Onderwijscentrum, docent bij de schoolleidersopleiding Penta Nova en assessor bij de herregistratieroute 'Achteraf waarderen van informeel leren'. Judith Amels is werkzaam bij de Marnix Academie en Penta Nova als coördinator van de herregistratietrajecten voor schoolleiders en opleidingscoördinator van de Master Educational Leadership en de Zij-instroom opleiding voor schoolleiders. BSM

BRONNEN

- Bibo, L. (2012). Non-formeel leren. In M. Ruijters & R. Simons (Red.). Canon van het leren (eerste druk, p.p. 433- 444). Deventer: Kluwer
- Eraut, M. (2000). Non formal learning, implicit learning and tacit knowledge. In: F. Coffield (red). The Necessity of Informal Learning. Bristol: Policy Press
- Hoonhout, M., Van Luijk, C., Duijinker, A., Knuwer, A., & Merkies, R. (2020). Professioneel Reflecteren. Werkervaringen omzetten naar beter handelen. Amsterdam: Boom uitgevers
- Shulman, L.S. (2002). Making differences: A table of learning. *Change*, 34 (6), p. 36 – 44.
- Schoolleidersregister SRPO (2020). Beroepsstaandaard. Geraadpleegd via www.schoolleidersregister.nl